

A SZÖVETKEZETI MOZGALOM

A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusán elfogadott, 15—20 évre szóló programnyilatkozat átfogja a társadalmi fejlődés egészét. Többek között megállapítja: „A szocializmus építésében, a közösségi szemlélet terjesztésében fontos szerepet tölt be a szövetkezeti mozgalom, amely az ipari, a mezőgazdasági termelésben és az élet más területein a lakosság millióit egyesíti.”

A XI. kongresszus határozata pedig kimondja, hogy „Pártunk tovább folytatja bevált lenini szövetkezeti politikáját. Támogatja, hogy a mezőgazdasági, ipari, fogyasztási és értékesítő szövetkezetek rendeltetésüknek megfelelően hozzájáruljanak a gazdasági, társadalmi feladatok megoldásához, tevékenységükben erősödjenek a szocialista vonások.”

Ez is bizonyítja, hogy a szövetkezet a szocializmusban nem átmeneti forma, szerepét nem szabad alábecsülni. Az állami tulajdon a népgazdaság minden területén meghatározó, azonban a szövetkezetek is fontos és hosszú ideig nélkülözhetetlen funkciót töltenek be.

Hazánkban három szövetkezeti ágazat van:

- a mezőgazdasági termelőszövetkezetek az agrártermelés nagyobbik hányadát adják;

- a fogyasztási és értékesítő szövetkezetek szerepe szinte kizárólagos a falusi kiskereskedelmi ellátásban, ezen az ágazaton belül működnek a lakásszövetkezetek és a takarékszövetkezetek is;

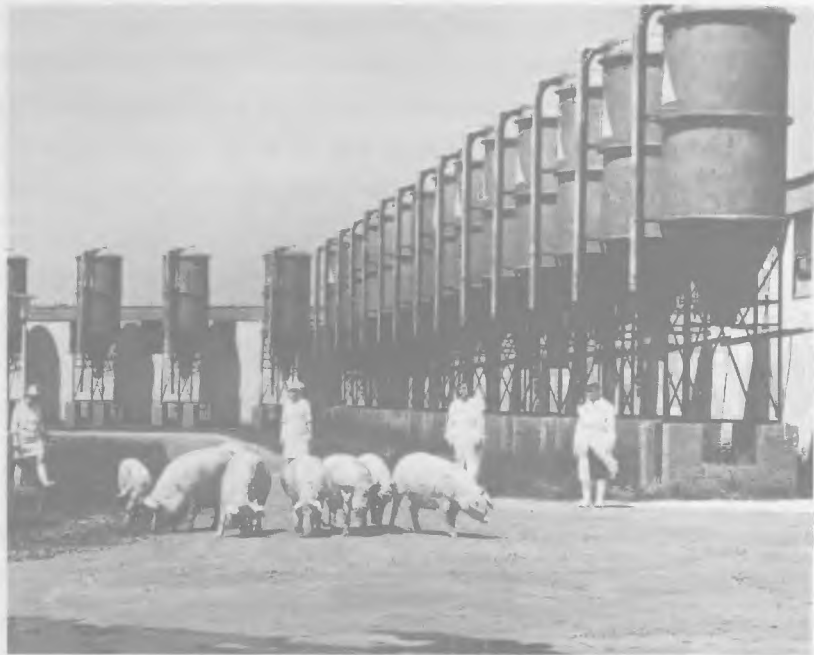
- az ipari szövetkezetek szerepe igen jelentős az ipari termelés egyes ágazataiban, az építőiparban, a szolgáltatásokban.

Magyarország az egyetlen olyan ország, ahol a három szövetkezeti ágazat működésének alapelveit közös törvény szabályozza. Az egységes szövetkezeti törvényt 1971-ben fogadta el az Országgyűlés.

A törvény 1. §-a szerint „A szövetkezet az állampolgárok által önkéntesen létrehozott, a tagok személyes és vagyoni közreműködésével vállalati gazdálkodást és társadalmi tevékenységet folytató közösség, amely a szocialista szövetkezeti tulajdon és a demokratikus önkormányzat alapján jogi személyként működik.”

A bevezető rendelkezések további paragrafusai kimondják, hogy a szövetkezet

- gazdasági célja a tagok anyagi jólétének előmozdítása;

● társadalmi célja a tagok szocialista életformájának és gondolkodásmódjának fejlesztése;

● a szervezetek a szocialista társadalmi rend részei, amelyek a szocialista állam társadalmi és gazdasági céljával összhangban szolgálják tagságuk érdekeit.

Az állam elismeri a szövetkezés szabadságát, támogatja a szövetkezeteket, amelyek megalakulása, egyesülése, szétválása, átalakulása és megszűnése a tagok önkéntes elhatározásán alapul. A szövetkezetet azonban az állam is feloszlathatja, ha működése sérti a szocialista elveket.

A 6. § kimondja: „A szövetkezet tevékenysége a tagok személyes és vagyoni közreműködésén alapszik.” Ennek módját a tagság határozza meg, mivel a demokratikus önkormányzat elveinek megfelelően a szövetkezetet érintő minden alapvető kérdésről a tagság dönt.

A szövetkezet önállóan gazdálkodik, gazdasági döntéseit maga hozza, megilleti a gazdálkodás eredménye és — ez nagyon fontos különbség az állami és a szövetkezeti tulajdon között! — maga viseli a gazdálkodás kockázatát. A tagok az eredményből a szocialista elosztás elveinek megfelelően részesednek.

A szövetkezet előmozdítja a tagok művelődését, ismereteik gyarapítását és gondoskodik arról, hogy tagjai a szövetkezeti önkormányzat ügyeiben kellő jártasságot szerezzenek.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom

A legnagyobb és legismertebb ágazat a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom, a közvélemény ennek eredményeit és gondjait kíséri a legnagyobb figyelemmel.

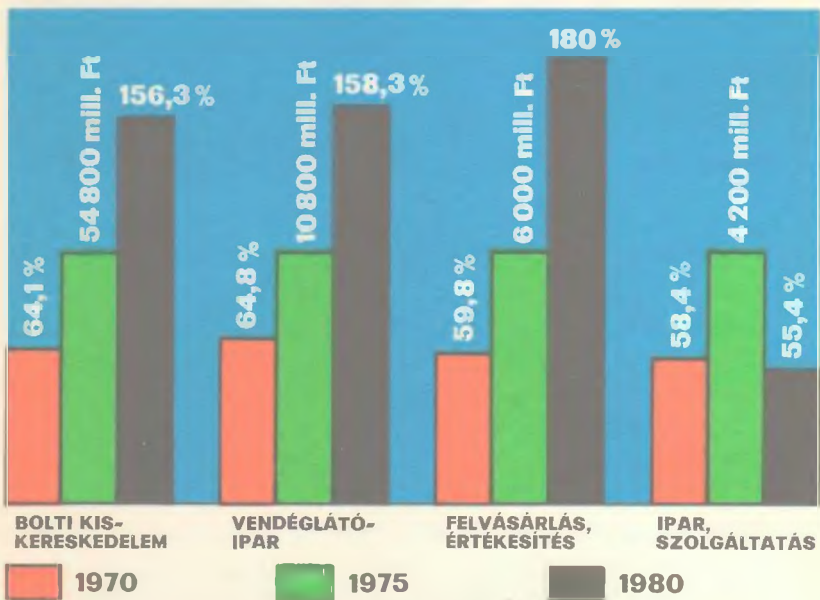
A mezőgazdasági termelőszövetkezetek bruttó termelési értéke (millió forint)

	1975	1980	1980/75
Növénytermesztés 	39 800	51 100	128,4%
Állattenyésztés 	19 800	26 900	135,9%

A szövetkezeti jelleg talán a legplasztikusabban a mezőgazdasági szövetkezetek tevékenységében domborodik ki. Az átszervezés idején a szövetkezet vagyonát, a működéshez szükséges eszközöket szinte teljes egészében a tagok adták össze, ezért kezdettől fogva magától értetődő volt, hogy a szövetkezet ügyeiben közösen döntsenek. A gazdálkodás túlnyomó mértékben a tagok személyes közreműködésén alapszik. Az utóbbi időben ugyan már szétválasztják a munkabért és az elért eredményekből való részesedést, a kockázatvállalás azonban kézzelfogható és igen jelentős. A rossz gazdálkodás következményeit érzékelhetően megérinti a tagok, és az egyes szövetkezetek eredményei között igen nagyok a különbségek. Ennek megfelelően eltérőek az egyes szövetkezetekben elért havi jövedelmek is.

A Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezetek forgalma (1975 = 100%)

Fogyasztási és értékesítő szövetkezetek

A fogyasztási és értékesítő (AFÉSZ) szövetkezetek állnak legközelebb a világ minden részén ma is megtalálható „klasszikus” szövetkezeti formához. Ezeket a szövetkezeteket is az egyes tagok — leginkább a parasztemberek — alapították.

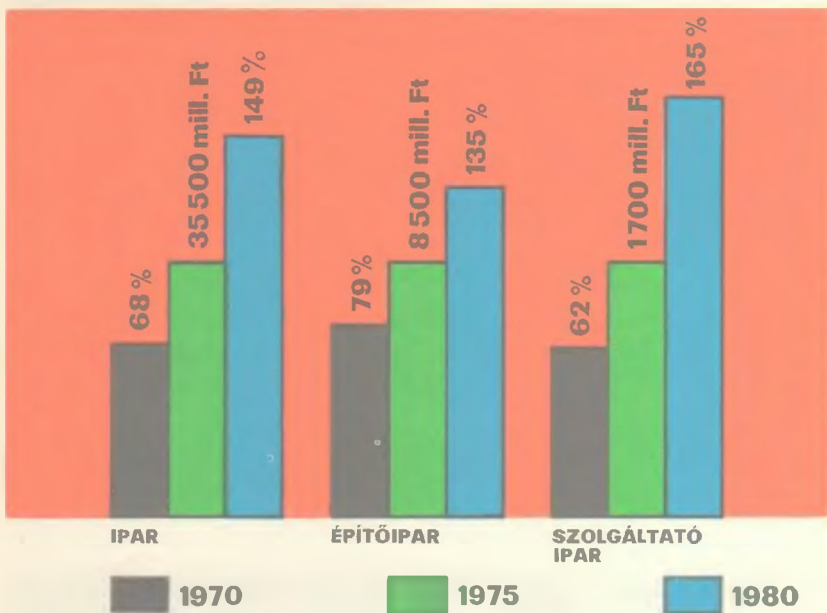
ták és a működést részjegyek befizetésével mozdították elő. A részjegy-alap azonban — akkor is, ma még inkább — a szervezet vagyonának csak kis hányadát képviseli. Lényeges különbség, hogy az ÁFÉSZ-ekben a munkát alkalmazottak végzik, garantált bérért. A tag a szervezeti demokrácia intézményi keretében — bizottságokban, társadalmi munkával stb. — vesz részt a szervezet működésében, az elért eredmények után szerény anyagi előnyöket élvez — részesedés a részjegyek arányában, vásárlási visszatérítés stb. —, kockázatvállalása azonban minimális.

Ipari szövetkezetek mozgalma

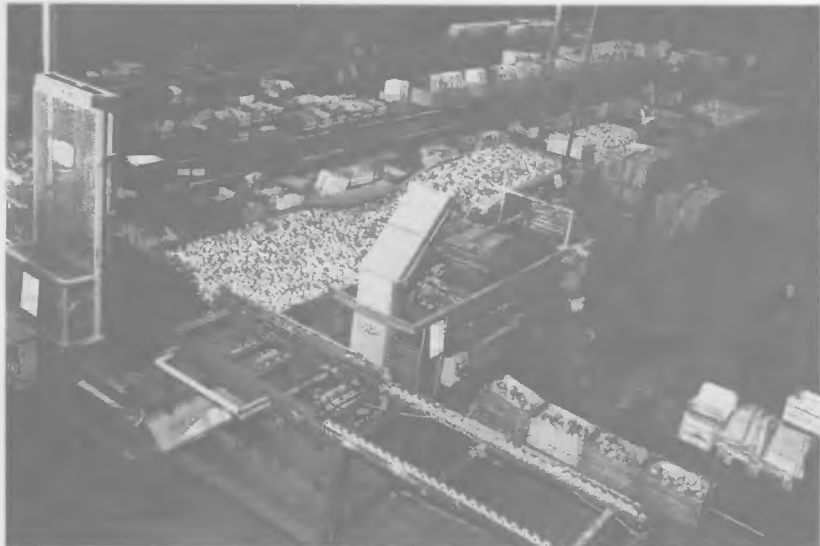
Az ipari szövetkezetek mozgalma talán a legsokoldalúbb. (Ez az ágazat nem található meg minden szocialista országban.) A mozgalom e területén is volt arra példa, hogy önálló kisiparosok saját eszközeik összeadásával teremtették

Az ipari szövetkezetek termelése (1975=100%)

meg az anyagi alapokat, sőt ma is működnek még részlegek — főleg szabó, cipész stb. — az annak idején beadott kis egyéni műhelyekben. Az ipari szövetkezetek azonban létesítettek és működtetnek nagyüzemi mércével mérhető középüzemeket, ahol a munkahelyi viszonyok nem, vagy alig különböznek az állami gyárakétól. Viszont ehhez a mozgalomhoz kapcsolódik a népművészet és háziipar is, alacsony termelékenységű, finom kézimunkával, sőt gyakran a tagok lakásán végzett bedolgozó tevékenységgel.

A szövetkezés az ágazati eltérések ellenére is egységes gondolat. Hazánkban erősödik a törekvés nemcsak az egyes szövetkezetek, de az ágazatok közötti együttműködésre is. Ennek leghálásabb területe a kulturális élet. Igen gyakori, hogy azonos településen működő mezőgazdasági, fogyasztási és ipari szövetkezetek közös művelődési házat, kultúr-csoportot, sportegyesületet stb. hoznak létre.

Hazánkban működik — igen kicsi apparátussal — az Országos Szövetkezeti Tanács és csaknem minden megyében van valamilyen fokú koordináció az ágazatok között; a három ágazat közös lapot ad ki, együttesen szervezik meg a jogsegély szolgálatot stb.

Viszonylag nehezen bontakozik ki a gazdasági kooperáció. A „höskorban” ez igen erős volt a mezőgazdasági és a fogyasztási szövetkezetek között, a hatalmas gazdaságok azon-

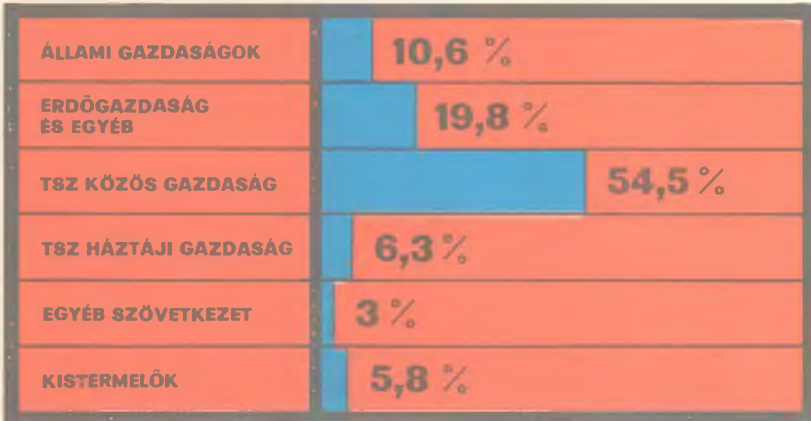
ban ma már szükségleteik nagyobbik részét nem a helyi AFÉSZ-től, hanem országos vállalatoktól szerzik be, termékeiket pedig ugyancsak nem a helyi fogyasztási szövetkezeteknek, hanem országos nagyvállalatoknak adják el, vagy maguk értékesítik.

Gazdasági együttműködés elsősorban az ipari és a fogyasztási szövetkezetek között tapasztalható, a helyi áruellátás javítására. Sok hasonló kezdeményezésnek lehetünk másutt is tanúi: profil-egyeztetések, közös árudák, szolgáltatóegységek stb.

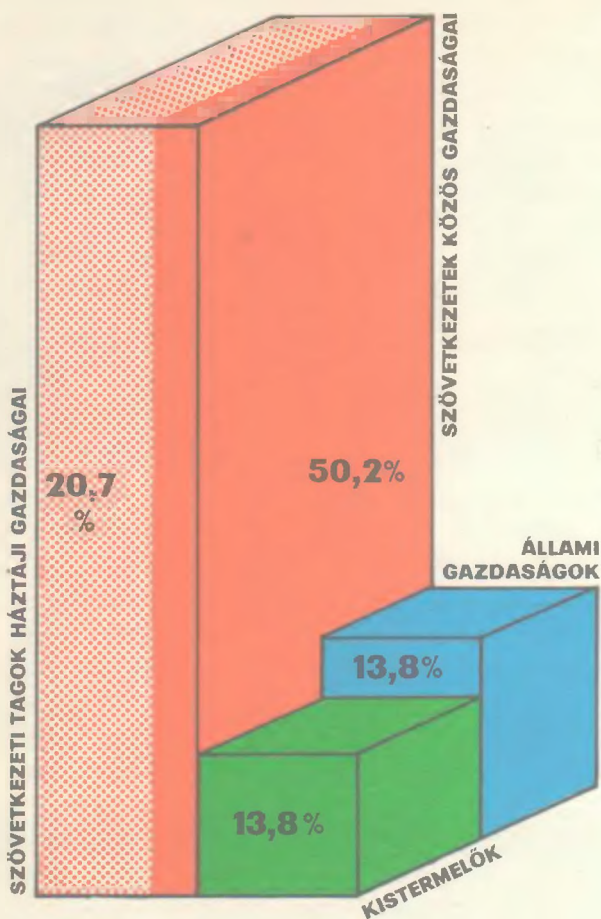
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése több szakaszra osztható. A felszabadulástól 1948-ig tartott a készülődés korszaka. Ekkor még csak néhány összvetkezet működött, egymástól eltérő formák között. 1948-ban kezdődött a szövetkezetek tudatos szervezése; ez a korszak gyakorlatilag csak 1959-ben ért véget. A több mint egy évtized története igen változatos. A mozgalom létjogosultságát bizonyítja, de nem mentes a visszaesésektől, majd az ezt követő újabb nekibuzdulásoktól. 1959—1961-ben zajlott le a mezőgazdaság kollektivizálása, amikor a termelőszövetkezeti forma uralkodó lett. Ezt követte a megszilárdítás, majd lassú fejlődés — egészen a hatvanas évek végéig. 1967—1968-tól számíthatjuk a fellendülésnek azt a látványos korszakát, amely a negyedik ötéves terv időszakában teljesedett ki.

A földterület megoszlása 1975-ben

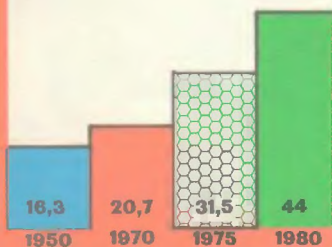
A mezőgazdasági termékek megoszlása 1975-ben

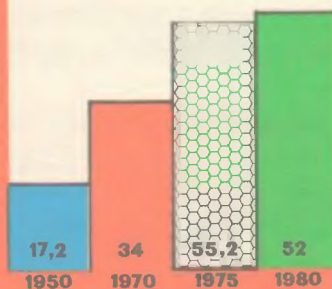
A mezőgazdasági termelőszövetkezetek 1971—1975 között gyökeresen megváltoztak: a korábbi „nagymeretű kisk gazdaságoknak” nevezett üzemek modern termelőegységekké alakultak át. Ahol csak lehetett, a kétkezi emberi munkát felváltották a gépek. A korábban hol itt, hol ott dolgozó parasztember — végzettségében is vagy csak lényegileg! — mezőgazdasági szakmunkássá lett, aki egy meghatározott területen egész esztendőn át ugyanazt a munkát végzi. A jövedelemelosztás „maradék elv” szerinti módszere rendszeresen folyósított havi jövedelemmé fejlődött, meglehetősen biztonsággal, kiegészítő részesedéssel. Mindezek eredményeként gyökeresen megváltozott a parasztság életszínvonala, életformája.

**Termésátlagok
a termelőszövetkezeti
közös gazdaságokban
(métermázsa/hektár)**

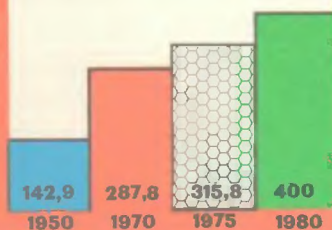
BÚZA

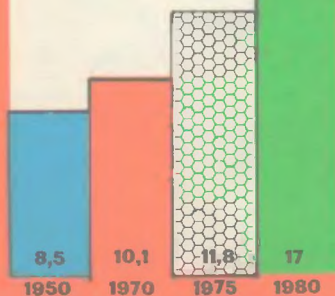
KUKORICA

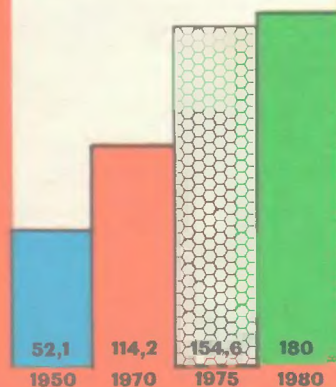
CUKORRÉPA

NAPRAFORGÓ

BURGONYA

A szövetkezetek a negyedik ötéves tervben évi 4,5%-kal fokozták termelésüket, amire a mezőgazdaságban és ily tartósan világszerte is alig akad példa.

Az ötödik ötéves terv feladatai azonban még ennél is nagyobbak. A termelés növelése ugyan csupán évi 3,2—3,4%-os lesz, de a szövetkezeti közös gazdaságoknak évi 5,0—5,2%-kal kell növelniük termelésüket. E feladat megoldása nem könnyű.

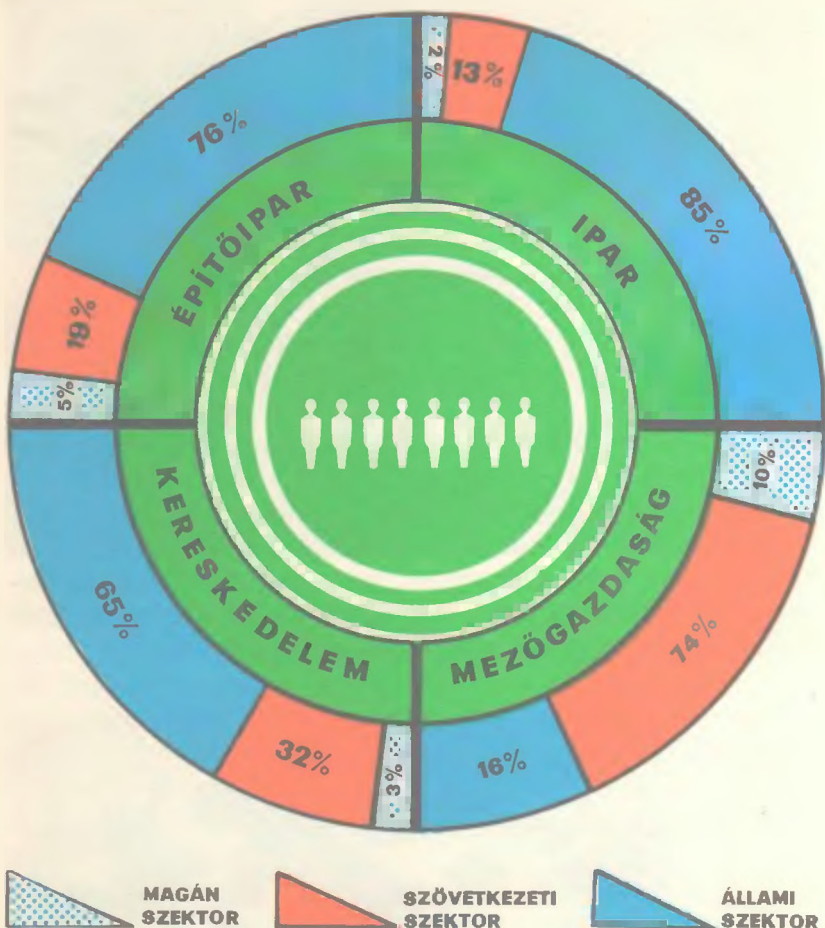
Szövetkezeteink ma már korszerű gazdaságok, terméshozamaik a világszínvonal mércéjével mérve is jó közepes vagy magas. Ezeket tovább fokozni mindig nehezebb, mint az alacsony szintről a közepesre, vagy a közepes szintről a korszerűre eljutni. Nehezíti a helyzetet, hogy 1975-től kezdve lényegesen változott a termelés állami támogatása és a szövetkezeti szabályozó rendszer. A beruházási lehetőségek növekednek ugyan, de nem az előírt fejlődéssel azonos mértékben. A jelenlegi világgazdasági helyzet miatt előállott belső feszültség levezetésére a kormány némileg „szorosabb” anyagi feltételeket teremtett a gazdálkodásban. Számítások szerint a szövetkezetek nyeresége most és a következő években 15—20%-kal csökken. Ehhez járul, hogy részben a nyugdíjkorhatár leszállítása, részben a továbbtanulási és ipari munkalehetőségek miatt tovább csökken a termelőszövetkezetekben dolgozók létszáma: számítások szerint öt

év alatt 130 000 fővel. A megoldás a gépesítés fokozása, az alkatrészellátás megjavítása, a vegyipari termékek felhasználásának növelése.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek ismerik a feladatokat és vállalják a végrehajtást. Növeli a vezetők és a tagok önbizalmát, hogy eredményes esztendőkre támaszkodhatnak. Növeli felelősségtudatukat, hogy termékeikre szüksége van a népgazdaságnak mind a belső ellátás, mind az exportáru alap megteremtése érdekében. Munkájukban maguk mögött érzik a párt és az állam bizalmát és támogatását. **A termelés legfontosabb tényezője továbbra is az ember marad.** A következő öt esztendőben megkülönböztetett figyelmet kell fordítani néhány területre. A termelőszövetkezetek **a növénytermesztés** előző öt éves tervét túlteljesítették, **az állattenyésztés** azonban néhány területen elmaradt az előírányzatoktól. Különösen a szarvasmarha-tenyésztés fejlesztése fontos, mivel a tehenek száma az utolsó években csökkent, s az egy tehenre számított éves tejhozam több mint 400 literrel maradt el a tervben előírányzotttól. Gondot okoz, hogy a hazai cukorszükségletet nem tudjuk a hazai cukorrépa-termésből előállítani és időnként zavarok mutatkoznak a zöldség-, különösen a frisszöldség-ellátásban.

Az aktív keresők megoszlása a népgazdaság különböző ágazataiban

A megoldás tetemes mennyiségű pénzt kíván. A modern szarvasmarhatelepek beruházási igénye például óriási. Egy férőhelynyi bővítés — alap és járulékos épületekkel, takarmánnyal és a tehénnel együtt — 130 000—150 000 forintba kerül. Már most látható, hogy a fejlesztés számait nem tudjuk kizárólag új beruházásokkal teljesíteni.

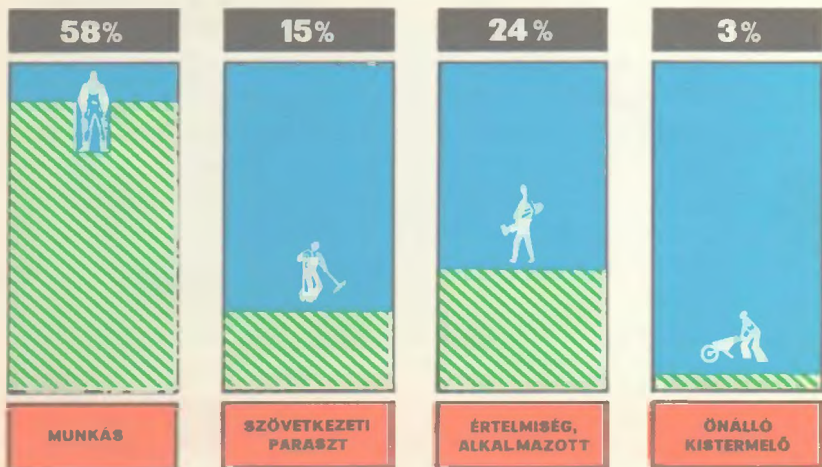
A zöldségtermesztésben a gépek még csak részterületeken alkalmazhatók. A termelésben ezért elengedhetetlen az ún. korszerű—tegnap korszerű—hagyományos hármasszámú egység fenntartása. Az 1,5 millió forintos Rába—Steiger traktorok mellett szükség van még a „tegnapi” univerzális középtraktorokra, de esetenként a lófogatokra is. A zöldborsó-kombájnak közelében hagyományosan, esetleg részműveléssel is kell kisebb tételű zöldségeket termeszteni. A minden igényt

kielégítő szakosított szarvasmarhatelepek létezése ellenére is üzemben kellene tartani azokat a régi istállókat, ahol igen fárasztó kézi munkával fejk és etetik a teheneket, távolítják el a trágyát.

Minden meglevő régi és új eszköz kihasználása, a tartalékok feltárása, a munkaszervezés tökéletesítése biztosítja a feszített terv teljesítését.

Az aktív keresők megoszlása* (1975. január 1.)

* Az állami gazdaságok dolgozói a „munkás” kategóriában szerepelnek.

Az elmúlt időszak eredményeit értékelve a XI. kongresszus határozata megállapította: „Nagy utat tett meg a munkásosztály szövetsége, a szervezeteti parasztság. Munka- és életkörülményeiben, szemléletében közeledik a munkásokéhoz, termelési és közéleti tevékenységével a szocializmus építésének aktív részese. Az elmúlt években tovább erősödött érzés- és gondolatvilágában a közös tulajdonosi és gazdálkodói felfogás . . . Fordítsunk rá gondot, hogy a fiatal-ság mind jobban felismerje, milyen távlatokat kínál munkájában, fejlődésében a szocialista mezőgazdaság.”

A parasztság életviszonyait vizsgálva hallani olyan állítást, hogy az állam tartja el őket. Az állam valóban felbecsülhetetlen értékű támogatást nyújt a termelőszervezetek gazdálkodásához, nemcsak hitelek, de vissza nem térítendő dotációk formájában is. Ezeket a hiteleket vagy dotációkat azonban nem lehet kiosztani, mert mindig konkrét célokhoz és eredményekhez kötődnek. Az is igaz, hogy a mezőgazdasági termelői árszínvonal nem tartalmaz annyi nyereséget, hogy a bővített újratermelést a szervezetek csak saját forrásból finanszírozzák.

Állatállomány a termelőszövetkezeti közös gazdaságokban (darab)

1970	948 000
1975	1 075 000
1980	1 200 000

1970	1 689 000
1975	1 922 000
1980	2 290 000

1970	1 494 000
1975	1 385 000
1980	1 760 000

Legendák keringenek a paraszti jövedelemről és a háztáji gazdálkodásról. A szövetkezeti parasztság jövedelme korábban lényegesen kisebb volt, mint a munkásoké. A különbséget valóban gyors ütemben számolták fel a közös gazdálkodás eredményeiből. A tsz-tagok jövedelmébe azonban beszámítják a háztáji gazdaságból származó jövedelmet is. Így nézve az elmúlt években kiegyenlítődték a munkás és a paraszti jövedelmek, s fejlődésük üteme azonos. A Minisztertanács külön határozatban korlátozta a szövetkezeti vezetők jövedelmének nagyságát.

Munkások és alkalmazottak havi átlagkeresete (forint)

	1970	1971	1972	1973	1974	1975
ÁLLAMI IPAR	2257	2336	2454	2686	2903	3107
SZÖVETKEZETI IPAR	2135	2187	2255	2364	2494	2614
ÁLL. ÉPÍTŐIPAR	2536	2569	2681	2912	3162	3399
SZÖVETKEZETI ÉPÍTŐIPAR	2571	2675	2712	2786	2949	3092
ÁLLAMI KERESKEDELEM	2158	2235	2340	2456	2616	2773
SZÖVETKEZETI KERESKEDELEM	2215	2326	2353	2416	2565	2682
ÁLLAMI GAZDASÁGOK	2363	2404	2461	2570	2794	2940
AKTÍV TSZ-TAGOK	1742	1941	2105	2342	2561	2698

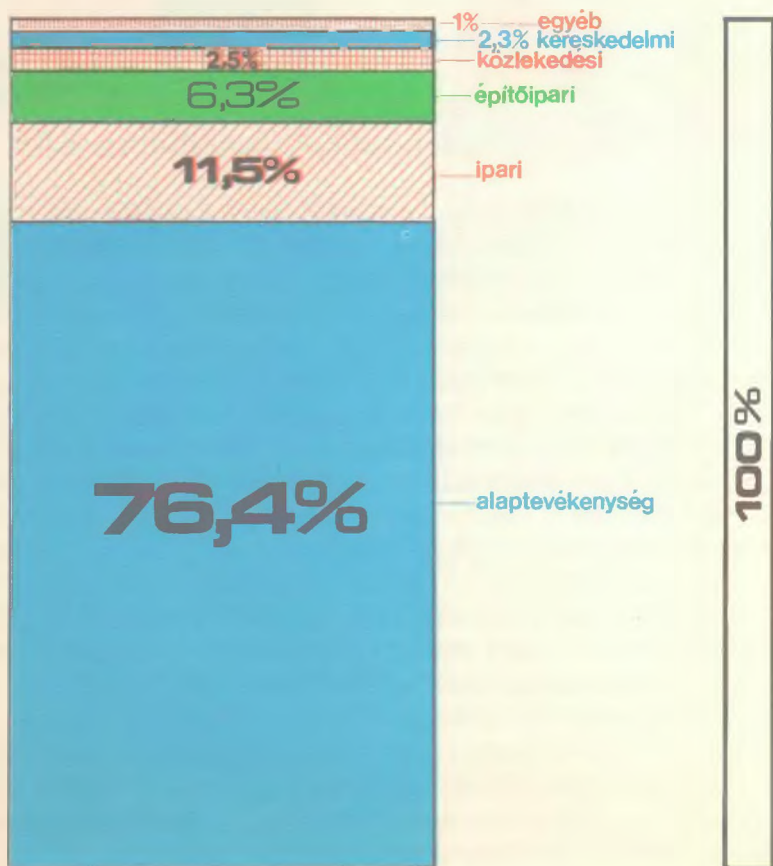
A háztáji gazdálkodás nyers bevétele esetenként valóban magasnak tűnhet. Emögött azonban igen sok befektetés és munka van. A kész hizott sertés eladási árának túlnyomó többségét a felhasznált takarmány értéke teszi ki. A tejter-

melés gyakorlatilag nem hoz hasznot. Ha nagy átlagot akarunk vonni, akkor — a munkát nem számítva — legfeljebb 10% a haszon a háztáji bevételből. Tehát ha egy szövetkezeti család háztáji bevétele eléri az évi 100 000 forintot, akkor a haszon nem több, mint 10 000 forint, ezért dolgoztak közös munkájuk elvégzése után. (Egyébként a mezőgazdasági kistermelésben a társadalom nagy része részt vesz. A Központi Statisztikai Hivatal felmérése szerint a háztáji jellegű gazdálkodással foglalkozók 26%-a paraszt, 28%-a munkás, 23%-a nyugdíjas, 23%-a egyéb — szellemi foglalkozású, kettős jövedelmű stb.)

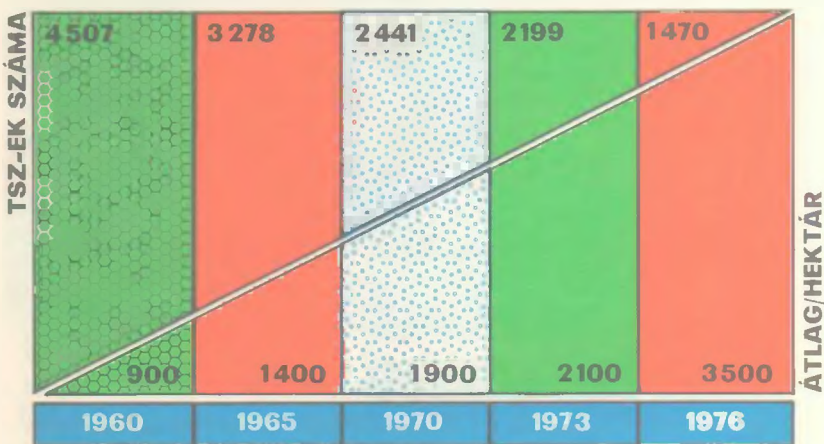
Egy időben a közvéleményt sokat foglalkoztatta a termelőszövetkezetek kiegészítő tevékenysége. Ennek legfontosabb oka és indoka a felszabaduló munkaerő foglalkoztatása volt. A gépesítés, a vegyszerezés „kiveszi a kapát” az asszonyok kezéből. Dolgozni viszont nekik is kell: s az alaptevé-

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek tevékenysége

kenységhez tartozó élelmiszer-feldolgozás fejlesztésével lehet bővíteni a munkaalkalmat. A kormány több ízben újrászabályozta a melléküzemági tevékenységet, s az öntödékhez hasonló ipari tevékenységet megszüntette. Az ötödik ötéves terv a kiegészítő tevékenység évi 8%-os fejlesztését írja elő. Ezt lesz talán a legnehezebb teljesíteni.

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek száma és átlagos földterülete

Az elmúlt években igen gyakoriak voltak a szövetkezeti egyesülések. A szövetkezetek száma rohamosan csökkent, az egy termelőszövetkezetre jutó átlagterület növekedett. A pártkongresszus megállapította, hogy „a szövetkezetek többségében már kialakult az optimálisnak tekinthető üzemnagyság”. A jövő útja tehát elsősorban nem a sok szubjektív kísérőjelenséggel járó tsz-egyesülés, hanem a meglevő területek jobb kihasználása és a szövetkezetek közötti összefogás. Ezek közül legfontosabbak az ún. iparszerű termelési rendszerek, amelyekben egy-egy gazda vagy „gesztor” gazdaság elvállalja egy-egy mezőgazdasági termék fejlesztését, és tapasztalatait — térítés ellenében — megosztja a hozzá csatlakozó gazdaságokkal. Például kikeresi a kukoricatermesztés legjobb fajtáit, módszereit, vegyszereit és gépeit. A társ gazdaságoknak előírja, hogy milyen műveletet mikor és hogyan kell elvégezniük, gondoskodik a szükséges anyagok és gépek beszerzéséről. Ez a taggazdaság önállóságát nem csorbítja, s ha az előírásokat betartja, a gesztor garantálja bizonyos terméshozamok elérését. Iparszzerű termelési rendszerek működnek a szántóföld 30%-án és az elért

sikerek biztatók. Történtek próbálkozások állattenyésztési, zöldség- és gyümölcsstermesztési iparszerű termelési rendszerek alakítására is, azonban a méretek és az eredmények itt még kisebbek.

Fogyasztási és értékesítő szövetkezetek

A Szövetkezetek Országos Szövetségében (SZÖVOSZ) 1975-ben 495 általános fogyasztási és értékesítő szövetkezet (ÁFÉSZ), 380 takarékszövetkezet, 1290 lakásszövetkezet, 24 megyei és 14 országos szövetkezeti vállalat tömörült. Az együttes taglétszám 2,8 millió fő, de vannak olyanok, akik mindhárom ágazatban tagok. A mindennapi tevékenységet 150 000 alkalmazott végezte. Ez az a mozgalom, amelyben egyidőben érvényesül mind a szövetkezeti, mind az üzemi demokrácia.

A kiskereskedelmi forgalom megoszlása

ÉV	ÁLLAMI KERESKEDELEM	SZÖVETKEZETI KERESKEDELEM	MAGÁN-KERESKEDELEM
1950	50,8%	12,4%	36,8%
1955	71,5%	29,5%	1,1%
1975	64,4%	34,8%	0,8%

Az ötvenes években az akkori földművesszövetkezetek szigorú elhatárolás alapján, kizárólagosan végezték a falvak áruellátását. Az állami kereskedelem nem mutatott érdeklődést a falu iránt. Később ez az elhatárolás megszűnt és a fogyasztási szövetkezetek „bevonultak” a városokba, sőt még a fővárosba is. Ma az ÁFÉSZ-ek forgalmának 30%-át a városokban bonyolítják le, de 2800 falu — ötmillió ember! — ellátásáért kizárólagos felelősséget viselnek. A mozgalom másik specialitása: az áruellátásban nem szabad különbséget tenni tag és nem tag között.

Az ÁFÉSZ-ek 1975-ben 16 150 boltot és áruházat, illetve 8210 vendéglőt és italboltot tartottak fenn. Összes forgalmuk megközelítette a 76 milliárd forintot. (A tagok által összeadott részjegyalap 700 millió forint.)

Az ötödik ötéves terv céljai a mozgalomban erőteljesek, ám

rendkívül finoman árnyaltak. A bolti kiskereskedelmi forgalmat — jórészt az életszínvonal növekedését követve — mintegy 56%-kal kívánják növelni. Áruházak, ABC áruházak épülnek, és a cél az, hogy az ún. igényes fogyasztási cikkeket ne az apró falusi boltokban árusítsák, ahol nem lehet a választékot biztosítani, hanem a vonzásközpontokban működő szaküzletekben, áruházakban. Ugyanakkor vállalják, hogy — részben állami támogatással — a legkisebb településeken, a nagyobb majorokban, tanyavilágban is biztosítják a napi cikkek megvásárlását.

A vendéglátás forgalmát mintegy 42%-kal növelik. A fő cél az ételforgalom igényes fejlesztése. Kiskereskedelmi és vendéglátóipari üzleteket létesítenek az új lakótelepeken, a kialakuló üdülőkörzetekben is. Öt év alatt beruházásra több mint 6 milliárd, forgóalap-fejlesztésre 2 milliárd forintot irányoztak elő.

Az 1975. évi 6 milliárd forintnyi mezőgazdasági termék-felvásárlás és -értékesítés a 76 milliárd forint kereskedelmi forgalom mellett nem tűnik soknak, jelentősége azonban

kiemelkedő. Főleg az ÁFÉSZ-re hárul ugyanis a kistermelők gyámolítása. Ez elsősorban a szükséges anyagok és eszközök forgalmazását, a falusi önellátás támogatását és a feleslegek felvásárlását jelenti, de ennél többet is. A fogyasztási szövetkezetek jogi keretei között például nem kevesebb, mint 2100 szakcsoport működik. Ezek a csoportok adják a hazai méz- és nyúlhústermelés zömét, de jelentős szerepük van a kertészkedésben, sőt a sertéshizlalásban is. Ezt a tevékenységet az ötödik ötéves terv folyamán csaknem 60%-kal növelik.

Az ÁFÉSZ szolgáltatási és ipari tevékenysége valamivel több mint 4 milliárd forint volt 1975-ben. A mindenütt jelen levő

A IV. ötéves tervben épült, vagy megkezdett szövetkezeti áruházak

fogyasztási szövetkezetek alkalmasak például arra is, hogy összegyűjtsék a javításra, a mosásra, a tisztításra stb. váró holmikat és továbbítsák azokat az ipari szövetkezetekhez vagy állami vállalatokhoz, majd onnan vissza a megrendelőhöz, akinek így nem kell utazgatnia. Fenntartanak azonban saját szolgáltató részlegeket és ipari üzemeket is: 200 vágóhídjuk, szűrőhelyük például félmillió, 60 pékségük

Szolgáltatások megoszlása 1975-ben

200 000 fogyasztó ellátását szolgálja. Az ötödik ötéves tervben ezt a tevékenységet kívánják a legnagyobb mértékben: 80%-kal fokozni.

A hitel- és a lakásszövetkezetek a szocialista szövetkezeti mozgalomnak viszonylag fiatal hajtásai. A **hitelszövetkezetek** régi hagyományt elevenítettek fel. Az állami bankrendszer és az OTP mellett a szerepük nem jelentős, de 1975-ben már kb. 10 milliárd forintnyi betétjük volt és ennek állami törvények által meghatározott hányadát kölcsönként a tagoknak ki is adták. A fő cél az ötödik ötéves tervben is a be-

tétgyűjtés (az országos betétállománynak kb. 13%-a) és az, hogy a hitelszövetkezetek általános pénzüintézetté fejlődjenek, tehát csekkszámlát, átutalási betéteket kezeljenek, biztosítási ügyletekben működjenek közre, valutabeváltással foglalkozzanak stb.

Lakásszövetkezetek létesítésére 1969-ben kapott megbízást a SZÖVOSZ. Először csak a tanácsok által juttatott ún. szövetkezeti lakások tulajdonosainak egyesítéséről volt szó. Később ez tovább fejlődött az épület- és lakáskarbantartást is ellátó szövetkezetekké. A negyedik ötéves tervben a lakásszövetkezeti hálózat 60 000 lakásról 120 000 lakásra növekedett, az ötödik ötéves terv végén már több mint 200 000 lakással az ország második legnagyobb házkezelő szervezete

lesz. Ehhez a mai szövetkezeti méretek növelésére és a karbantartó kapacitás bővítésére van szükség.

Újabban működnek már **lakásépítő szövetkezetek** is, amelyek többlakásos házakból kisebb lakótelepeket hoznak létre. Ez a mozgalom a negyedik ötéves terv időszakában még nem tudott igazán kibontakozni, az ötödik ötéves tervben azonban már 20 000—22 000 lakás építése a cél. Kísérleteket tesz a mozgalom garázs- és üdülőépítő szövetkezetek létesítésére is, már vannak kezdeti sikerek.

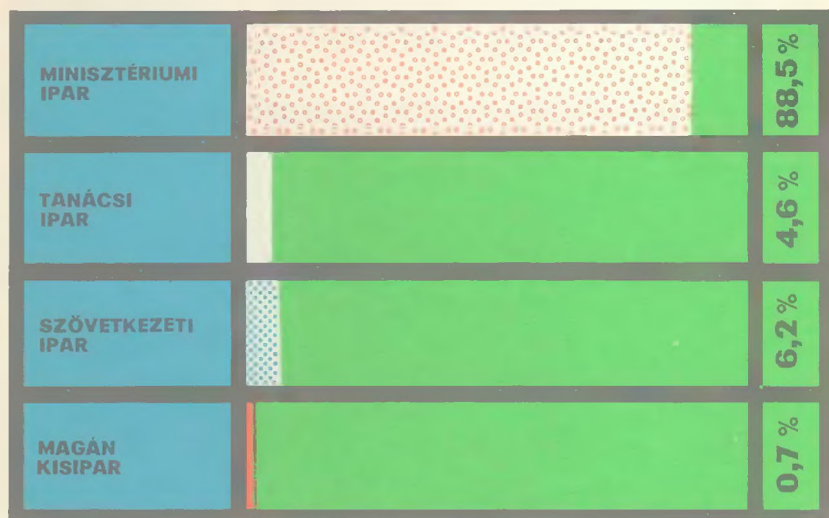
A SZÖVOSZ keretében országos jelentőségű szövetkezeti vállalatok is működnek. Ilyen például a ZÖLDÉRT (a szervezett zöldség- és gyümölcscellátásáért felelős), a HUNGAROFRICT (a zöldség- és gyümölcsexportot bonyolítja kizárólagos hatáskörrel), a MAVAD (a külföldi vadászok fogadására és a vadexportra kapott megbízatást), a HUNGARONEKTAR (a mézforgalmat bonyolítja), valamint a HERBÁRIA (a gyógynövényekkel foglalkozik). Más vállalatok viszont a tagszövetkezeteknek nyújtanak különböző szolgáltatásokat. Az árubeszerzés legfontosabb forrása azonban az állami nagykereskedelem.

Ipari szövetkezetek

A magyar belkereskedelem iparcikk-forgalmának 18%-a ipari szövetkezeti termék, jórészt kisszériás, igényes iparcikkból (bútor, cipő, ruha, fehérnemű stb.), számos hiány-

Az ipar bruttó termelési értékének megoszlása 1975-ben

cikkeket pótló, illetve hiánycikket megszüntető termékből tevődik össze. Az ipari szövetkezetek méreteik miatt mozgalmasabban és gyorsabban tudnak alkalmazkodni a vevők változó igényeihez, mint a nagy állami vállalatok. Jelentős az ipari szövetkezetek exportja, és igyekeznek betölteni az ún. árnyékipar szerepkörét: több mint 200 állami vállalattal állnak tartós kooperációs kapcsolatban, azokat a részegységeket, alkatrészeket készítik, amelyek előállítása a nagyüzemekben nehezen szervezhető meg vagy nem kifizetődő.

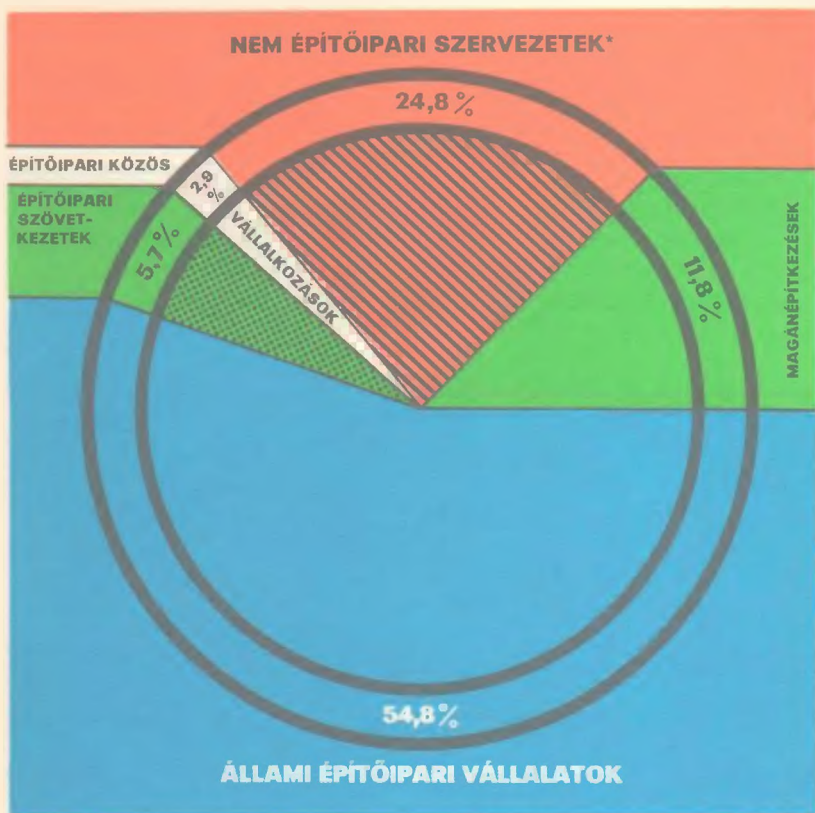
A negyedik ötéves tervben a szövetkezetek iparcikk-termelése 47%-kal emelkedett. Sajnos nem tudtak ilyen fejlődést elérni az építőipari szövetkezetek. Eredeti előirányzatuk például 53 000 lakás elkészítése volt, ezt később 45 000-re csökkentették, de csak 32 500 lakás készült el. Elsősorban a családiház-építésben maradtak le, kapacitásukat ugyanis nagymértékben lekötötték a közületi rendelések: óvodák, orvosi rendelők, kereskedelmi létesítmények stb. A szolgáltató iparágak fejlődése is igen nagymértékű: 60%-os volt.

Az országban 1976. január elsején 1055 ipari szövetkezet működött, 311 300 dolgozóval.

Az ipari szövetkezetekben a termelés fejlesztése mellett nagyméretű a korszerűsítés is. A korábban szétszórt, a belépő tagoktól átvett műhelyekben vagy bérelt pincékben, korszerűtlen épületekben működő szövetkezetek igyekeznek termelésüket koncentrálni, központi üzemházakat építenek, ahol megfelelő munkakörülményeket tudnak biztosítani. Az ország egyes körzeteiben, sőt egész megyéiben az ipari szövetkezetek képviselik továbbra is az „ipar” fogalmát. Az ötödik ötéves tervidőszakra az ipari szövetkezetek évi 8,2%-os fejlesztési ütemet terveznek. Az előirányzott beru-

Az építőipari termelés megoszlása 1975-ben

* Például az iparvállalatok építőrészlegei, termelőszövetkezeti építőbrigádok stb.

házás összege 8,6—8,8 milliárd forint. Különösen a fém-tömegcikk-, a műszer-, a bútór-, a kézmű- és a háziipar-fejlesztést szorgalmazzák. A hazai belkereskedelem részére szállításaikat 42—44%-kal szándékoznak növelni, az exportot pedig ennél nagyobb mértékben: 63—65%-kal, hogy ezzel is segítsék a népgazdaság pénzügyi egyensúlyának javítását.

A szolgáltató iparágak fejlesztése különösen fontos, mivel a kisebb településeken sok még a „fehér folt”, ugyanakkor rohamosan növekszik az igény egyes szolgáltatások iránt. A textiltisztítást öt esztendő alatt megkétszerezik, a gépkocsi-javítást 80%-kal növelik. Fejlesztik a lakáskarbantartási tevékenységet. Az építőipari szövetkezetek fokozzák a lakás-építést, és továbbra is fontos feladatnak tekintik a kisebb vagy közepes középületi létesítmények felépítését.

Az ipari szövetkezetek létszámnövelést nem terveznek, sőt számolnak azzal, hogy elsősorban a fővárosban csökken a dolgozók száma. Mivel dolgozóik 60%-a nő, erre a munka-

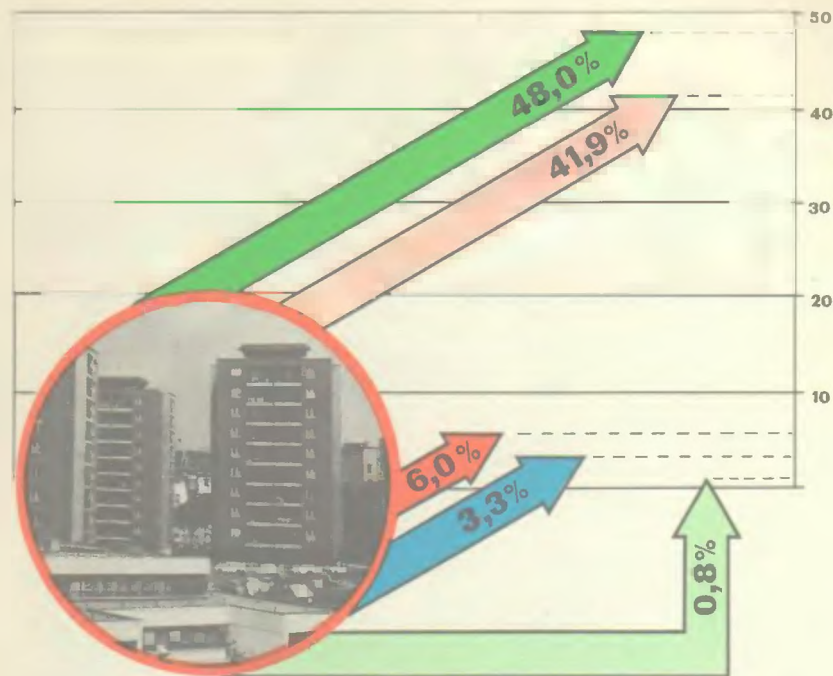
körülmények és a szociális ellátás javításánál külön tekintettel kell lenni.

A termelőszövetkezetek fő szerepe és a fogyasztási szövetkezetek igen jelentős közreműködése mellett az ipari szövetkezetekre is sok feladat hárul a mezőgazdasági kistermelés támogatásában. Ez részben mezőgazdasági kisgépek, szerszámok és alkatrészek gyártását jelenti, részben pedig szervizszolgálat megszervezését és ellátását.

A kisüzemi termelés zömét a termelőszövetkezeti háztáji gazdaságok adják, de nélkülözhetetlen az a termék is, amelyet az ipari szövetkezeti tagok, a vidéken lakó munkások

Lakásépítés 1975-ben

	ÉPÍTŐIPARI VÁLLALATOK	41 721
	ÉPÍTŐIPARI SZÖVETKEZETEK	5 969
	ÉPÍTŐIPARI KÖZÖS VÁLLALKOZÁSOK	800
	NEM ÉPÍTŐIPARI SZERVEZETEK	3 310
	MAGÁNÉPÍTKEZÉSEK	47 780

és értelmiségiek házuk körül, kertjükben vagy földjeiken előállítanak. A kisüzemi termeléshez nyújtott segítség nemcsak a saját tagság támogatását jelenti, hanem a népgazdaság közvetlen érdekét is szolgálja.

